

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מראשיתה עד הכיבוש הצלבני

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(40×1)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שלישי	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק רביעי	—	(5×4)	—	<u>20 נקודות</u>
סה"כ	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: לפני שתענה, קרא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 בשאלון מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
בעמוד 8 בשאלון מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה. האתרים מסודרים לפי תקופות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

השאלות

שים לב: (1) בעמוד 7 מפורטות התקופות העיקריות בתולדות ירושלים.
 (2) בעמוד 8 מפורטים אתרי השטח הנוגעים לשאלון זה.
 (3) בכל פרק ענה על השאלות לפי ההוראות.
 בשאלות שבחרת ענה על כל סעיפי השאלה (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-2.

1. פני העיר בשלהי ימי בית שני

מראה העיר ירושלים בשלהי ימי בית שני מלמד על שינויים רבים שחלו בה.

א. עיין בנספח א', ובו תכנית הר הבית בשלהי ימי בית שני, ומתחתיה דברי יוסף בן מתתיהו (יוספוס פלביוס) המתאר את הר הבית בתקופה זו.

בתכנית מסומנים במספרים (1)-(4) אתרים שיוסף בן מתתיהו מזכיר בדבריו.
 ציין את שמו של האתר המסומן במספר (1), ותאר את מבנהו, את האוכלוסייה שהגיעה אליו ואת הפעילות שהתרחשה בו. (10 נקודות)

ב. בחר בשניים מהאתרים המסומנים במספרים (2)-(4), זהה אותם וכתוב את מספרם.
 תאר כל אחד מן האתרים שבחרת. בתיאורך דון גם במיקומם ובתפקידם. (8 נקודות)

ג. בשלהי ימי בית שני ניכרו הבדלים גדולים בין שכונות בירושלים.
 ציין שמות של שתי שכונות בירושלים בתקופה זו, תאר שני הבדלים ביניהן על פי שני קריטריונים שקבעת. (6 נקודות)

ד. קרא את המקור שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.
 תיאודוטוס בן וטיגוס הכוהן וראש בית כנסת בן ראש בית כנסת בן בנו של ראש בית כנסת [בנה] לשם קריאת התורה ולימוד המצוות, ואת האכסנייה והחדרים ומתקני המים לשם אירוח הנצרכים מן הַנֶּכֶר, שאותו יסדו אבותיו והזקנים וסימונידס.

מהו המבנה הנזכר בקטע, והיכן היה ממוקם בירושלים? הסבר מה אפשר ללמוד מקיומו של מבנה זה בירושלים בימי בית שני. (6 נקודות)

ה. עיין בתמונות הקברים המונומנטליים שבנספח ב'.
 הסבר שתי מסקנות שאפשר להסיק מקיומם של קברים כאלה בירושלים על החברה בעיר בתקופה הזאת. (10 נקודות)

2. השפעת התנאים הפיזיים על התפתחות ירושלים

התנאים הפיזיים השפיעו רבות על ההתפתחות של ירושלים.

- א. ציין והסבר שלושה גורמי איתור וגורמי מיקום שהייתה להם חשיבות רבה בהקמת ערים בעת העתיקה. (10 נקודות)
- ב. הסבר באיזו מידה כל אחד מן הגורמים שצינת בסעיף א מתקיים באיתורה ובמיקומה של עיר יבוס (ירושלים). תמוך את דבריך בעובדות. (12 נקודות)
- ג. גם בימי הבית הראשון וגם בימי הבית השני הוקמו בירושלים מפעלי מים. ציין שני הבדלים בין מפעלי המים של ירושלים בשתי תקופות אלו, והסבר שניים מן הגורמים להבדלים שצינת. (6 נקודות)
- ד. הסבר שתי השפעות של הטופוגרפיה על ההתפתחות של ירושלים עד שלהי ימי הבית השני. (6 נקודות)
- ה. תאר את השינוי שחל בגבולות ירושלים בתקופות אלה:
 - בראשית התקופה הרומית המאוחרת (איליה קפיטולינה), לעומת התקופה שקדמה לה.
 - בסוף התקופה המוסלמית הקדומה (התקופה הערבית), לעומת ראשיתה.
 (6 נקודות)

פרק שני (20 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 3-4.

3. ירושלים בתקופה ההלניסטית

- א. המפגש בין התרבות ההלניסטית לתרבות היהודית היה מלווה בחיכוכים רבים. ציין והסבר שתי סיבות לחיכוכים אלה. (8 נקודות)
- ב. החקרא הוקמה כדי להגן על המתיוונים בירושלים. ציין שתי דעות בנוגע למיקומה של החקרא בירושלים, והבא נימוק אחד לכל דעה (סך הכול – שני נימוקים). (12 נקודות)

4. עיר יבוס

- א. ציין מקור חוץ-מקראי אחד ושני סיפורים מקראיים המתארים את ירושלים בתקופה הכנענית. הסבר פרט אחד שאפשר ללמוד מכל מקור על ירושלים בתקופה זו (סך הכול – שלושה פרטים). (12 נקודות)
- ב. לפניך קטעים מתיאור כיבוש ירושלים בידי דוד:

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל-הַיְבֹסִי וַיֹּשֶׁב הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר
לְדָוִד לֵאמֹר לֹא-תָבֹא הֵנָּה כִּי אִם-הַסִּירְךָ הָעוֹרִים וְהַפִּסְחִים
לֵאמֹר לֹא-יָבֹא דָוִד הֵנָּה: וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן הִיא
עִיר דָּוִד: וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל-מִכָּה יְבֹסִי וַיַּגַּע בַּצִּנּוֹר
וְאֶת-הַפִּסְחִים וְאֶת-הָעוֹרִים שָׂנְאוּ נֶפֶשׁ דָּוִד עַל-כֵּן יֹאמְרוּ
שָׂנְאֵי עוֹר וּפִסָּח לֹא יָבֹא אֶל-הַבַּיִת:

(שמואל ב, ה' 6-8)

ה וַיֹּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבֹס לְדָוִד לֹא תָבֹא הֵנָּה וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת-מִצְדַּת
צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד: וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל-מִכָּה יְבֹסִי בְּרֹאשׁוֹנָה יִהְיֶה
לְרֹאשׁ וְלִשָּׂר וַיַּעַל בְּרֹאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן-צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ:

(דברי הימים א, י"א 5-6)

- על פי קטעים אלה, ציין שני קשיים בהבנת התיאור המקראי של כיבוש עיר יבוס בידי דוד. הסבר פתרון אחד לכל קושי (סך הכול – שני הסברים). (8 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 5-7.

5. העיר העליונה של ירושלים

עיין בנספח ג', ובו תמונה של ממצאים מן העיר העליונה של ירושלים.

א. מהו הממצא המסומן בחץ בתמונה?

מאיזו תקופה הוא, ומאיזה חומר הוא עשוי?

(4 נקודות)

ב. הסבר מסקנה אחת שאפשר להסיק מממצא זה על התרבות של המשתמשים בו.

(6 נקודות)

ג. יש סברה במחקר שתושבי הבית שבו נמצא הממצא שבתמונה היו כוהנים.

ציין שני ממצאים נוספים מאתר ארכאולוגי זה התומכים בסברה זו. הסבר כיצד.

(10 נקודות)

6. נספח ד'

עיין בנספח ד', ובו תמונות של עצמים שנמצאו בחפירות ארכאולוגיות בירושלים.

א. זהה את העצמים שבתמונות. (4 נקודות)

ב. מאיזו תקופה עצמים אלו, והיכן נמצאו? (8 נקודות)

ג. הבא הסבר אחד להימצאותם של עצמים כאלה בירושלים בתקופה זו. (8 נקודות)

7. נספח ה'

עיין בנספח ה', ובו תמונה של אתר ארכאולוגי בירושלים.

א. זהה את האתר, ותאר את הנסיבות ההיסטוריות שבהן הוקם. (4 נקודות)

ב. הסבר מדוע מבנה זה אינו בנוי בצורה ישרה אלא מתעקל. (6 נקודות)

ג. בעקבות גילוי אתר זה יושבה מחלוקת בין הארכאולוגים בנוגע לגודלה של ירושלים בימי

בית ראשון. תאר את המחלוקת, והסבר כיצד בעקבות מציאת אתר זה יושבה המחלוקת.

(10 נקודות)

פרק רביעי — מושגים (20 נקודות)

הסבר ארבעה מהמושגים 8-15 (לכל מושג — 5 נקודות).

שים לב: בהסבר המושג התמקד:

— בהגדרה

— במידע החשוב ביותר

— בהרחבה או בהדגמה

8.	העופל	12.	"בית ארבעת המרחבים"
9.	שטח G	13.	גימנסיון
10.	יכין ובוועז	14.	"החומה השלישית"
11.	מַאֲסָפָה	15.	מִיאָנְדָרִים

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים

(מן המאוחרת ביותר לקדומה ביותר)

השנים	התקופה
מאז 1967	ירושלים המאוחדת
1967-1948	ירושלים החצויה
1948-1917	תקופת המנדט
1917-1801	המאה ה־19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800-1517	התקופה העות'מאנית
1517-1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260-1099	התקופה הצלבנית
1099-638	התקופה הערבית (התקופה המוסלמית הקדומה)
638-324	התקופה הביזנטית (תקופת התלמוד)
324-70	התקופה הרומית המאוחרת (תקופת המשנה)
63 לפנה"ס - 70 לספירה	שלהי ימי בית שני ותקופת בית הורדוס (התקופה הרומית המוקדמת)
332-63 לפנה"ס	התקופה ההלניסטית (תקופת בית שני / התקופה החשמונאית)
538-332 לפנה"ס	שיבת ציון (תקופת בית שני / התקופה הפרסית)
586-538 לפנה"ס	התקופה הפרסית
928-586 לפנה"ס	ממלכת יהודה (תקופת בית ראשון / תקופת הברזל)
1000-928 לפנה"ס	הממלכה המאוחדת (התקופה הישראלית / תקופת הברזל)
1200-1000 לפנה"ס	תקופת השבטים ומלכות שאול
עד 1200 לפנה"ס	תקופת הברונזה / התקופה הכנענית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

ימי בית ראשון

- שטח G
- מערכת פיר וורן
- תעלת השילוח
- החומה הרחבה
- המגדל הישראלי
- כתף הינום

ימי בית שני

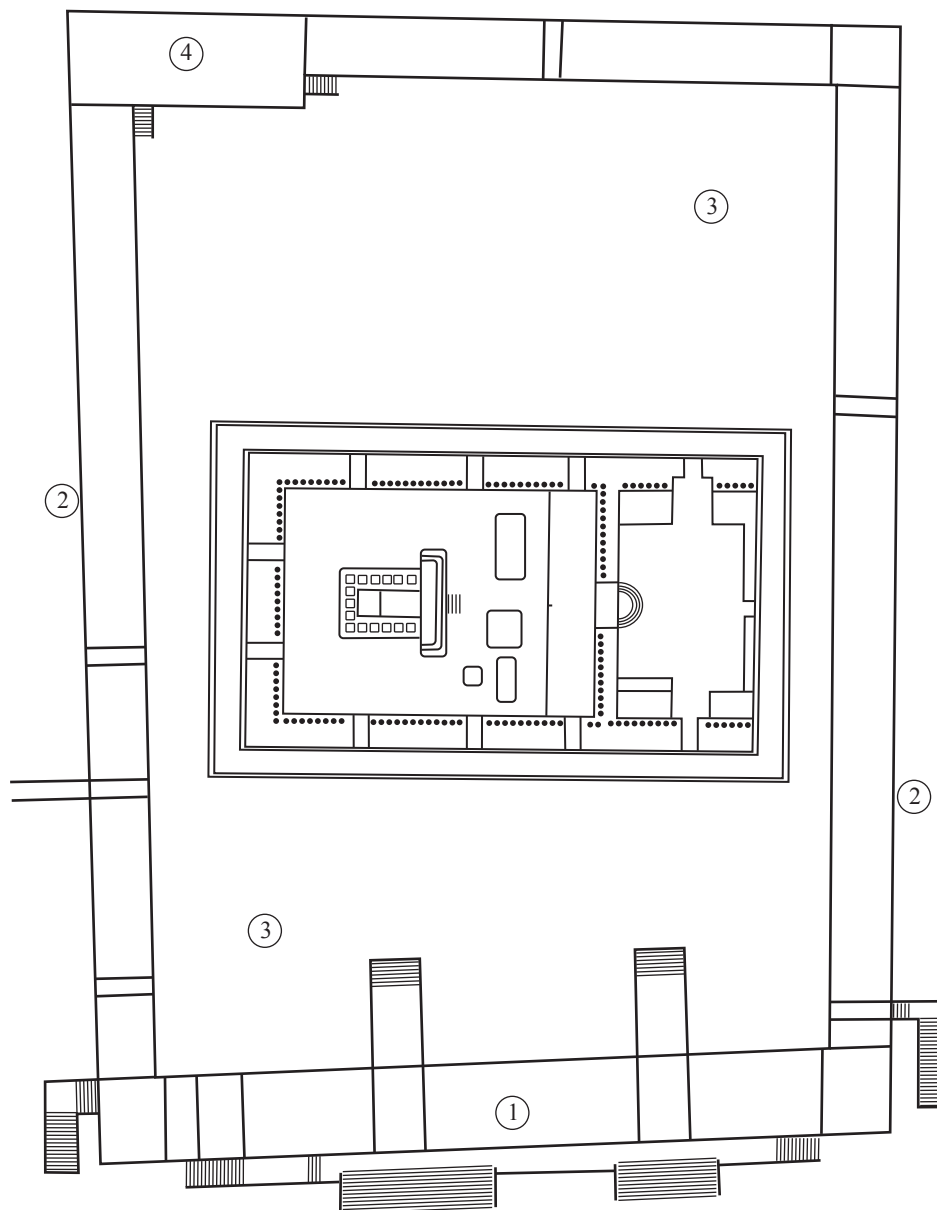
- הרובע ההרודיאני ובית המידות
- בית קתרוס ("הבית השרוף")
- חפירות הכותל המערבי והדרומי
- דגם בית שני

התקופה המוסלמית הקדומה

- כיפת הסלע (תצפית מבחוץ)
- ארמונות בית אומייה

נספח א'

(לשאלה 1, סעיפים א, ב)

בשנת חמש-עשרה למלכותו החליט הורדוס לבנות את בית המקדש מחדש, הכפיל את השטח שסביב הבניין והקיף את התחום כולו בחומה; על עבודות הבנייה הוציא הון עתק ולא היה דומה לפאר הבנייה; על כך העידו סטווי העמודים הגדולים סביב התחום המקודש והמצודה שמצפון לו. את הסטוויים בנה מן המסד, את המצודה חידש והוציא על כך כסף רב מאוד, עד שלא נפלה המצודה בהדרה מאמרון מלכים, וקרא לה אנטוניה לכבודו של אנטוניוס.

יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים, ספר ראשון, פרק 21, דצמבר 2011

נספח ב'
(לשאלה 1, סעיף ה)

נספח ג'
(לשאלה 5)

נספח ד'
(לשאלה 6)

נספח ה'
(לשאלה 7)

